

ELEK BALÁZS*

Recenzió

Szabó Krisztián: Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban című monográfiájáról

A hatályos büntetőeljárásról szóló törvény annyira nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hogy alig több mint tíz évvel a hatálybalépése után kodifikációs előkészületek kezdődtek egy új, a korunk igényeit kielégíteni alkalmas eljárási törvény megalkotására.

Ugy vélem, hogy a jogalkotásnak különösen szűksége lesz az olyan tudományos eredményekre, mint Szabó Krisztiánnak a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. gondozásában megjelent monográfiájára.

Meglepőnek tűnhet a szerző azon gondolata, hogy a tanúvédelem, mint jogi terminus technicus sokkal inkább tekinthető zurnalisztikai kifejezésnek, mintsem szemantikailag kifogástalan meghatározásnak. A kifejezés alatt azonban valóban nemcsak tanúkat és nem kizárólag védelmet értünk. A jogintézménybe tartozó egyes eszközök a büntető eljárásjogi tanú fogalmába tartozó személyeknél sokkal szélesebb körben alkalmazhatók, és gyakran inkább célozzák a tanú kíméletét, mintsem a szó szoros értelmében vett védelmét. Kétségtelen, hogy ennek ellenére mind a jogi szakirodalomban, mind a köznyelvben elfogadott a „tanúvédelem” kifejezés, és annak viszonylagos pontatlansága nem okoz értelmezési nehézségeket.

Magyarországon a tanúvédelem büntető anyagi és eljárásjogi szabályozása tulajdonképpen egy szűk évtizeden belül megtörtént, majd az egyes eszközök alkalmazási gyakorlata többé-kevésbé kialakultnak tekinthető.

Ez a folyamat teljesen egybevág az utóbbi húsz-húszöt év európai jogfejlődésével, melynek során egyes államok, mint például Olaszország, Belgium és nem utolsósorban Magyarország egységes nemzeti tanúvédelmi programot alkottak, míg más államok, mint például az Egyesült Királyság vagy Németország

regionális, esetleg helyi szinten rendezte a tanúvédelem kérdését. Az egyes államok jogrendszereinek és a területükön jelen lévő szervezett bűnözés természetének és kiterjedésének eltérő volta ellenére az általuk alkalmazott tanúvédelmi eszközök alapjaikban nagymértékben hasonlatosak.

Természetesen az egyes jogintézményekre vonatkozó részletszabályok országról országra változnak. Meg kell azonban különböztetni a tanú védelmét, illetőleg a tanú kíméletét szolgáló jogi és egyéb eszközöket. Míg a tanúvédelem alapvetően jogtudományon belüli, elsősorban

büntető eljárásjogi kérdéskör, addig a tanú kíméletének problematikája jóval túlmutat a jog határain, hiszen ez utóbbinak számos egyéb társadalmi összetevője van, csakúgy, mint az állampolgárok általános biztonságérzetének. Példának okáért az, hogy milyen magatartást tanúsít a kihallgatást végző hatóság eljáró tagja, vagy milyen a bírósági épületek kialakítása, nyilvánvalóan nem a tanúvédelem jogi eszköztárával megoldható kérdés, de még csak nem is elsősorban jogi probléma, ugyanakkor a tanú biztonság- és komfortérzetét alapvetően befolyásolja. Pontosan emiatt nyilvánvaló összefüggés is van a két terület között, hiszen a tanú biztonságérzetét – és ezen keresztül az általa tett vallomás hitelt érdemlőségét és tartalmát – olykor olyan szubjektív tényezők befolyásolhatják, amelyeket nem, vagy nem elsősorban a jog eszközeivel lehet megfelelően orvosolni.

Érdemes hangsúlyozni, hogy a szerző elsősorban büntető eljárásjogi szempontból vizsgálja a tanúvédelem jogintézményét, de találó Bócz Endre megfogalmazása is, aki szerint a monográfiának fontos jellemzője, hogy a tanúvédelmet – bár nemzetközi és hazai téren egyaránt a büntetőeljárás körében jelent meg iránta az igény, nem a büntetőeljárás monopóliumaként kezeli. Vizsgálódását kiterjesztette a bírósági – és egyáltalán: a hatósági – eljárás más területeire is, és sorra veszi az anyagi büntetőjognak, a büntetőeljárásjognak és a rendészeti jognak a tanú megvédésére alkalmazható, illetőleg kifejezetten erre szánt előírásait, ezek gyakorlati alkalmazását, a velük kapcsolatos elméleti vitakérdéseket, s ezekben állást is foglal. A hazai joganyag ismertetéséhez kapcsolódva kapnak helyet a francia és a német jog analóg intézményeinek leírásai.

A tanúvédelmi szabályok összegyűjtése sokkal mélyebbre nyúló ismereteket feltételez, mint az első pil-

* tanácselnök bíró, Debreceni Ítéletábla, egyetemi docens, Debreceni Egyetem ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék

lanatra nyilvánvalónak tűnne. Idetartoznak olyan büntető anyagi jogi eszközök, mint a vesztegetés, a hamis tanúzásra felhívás, és számos eljárásjogi jogintézmény. Az eljárásjogi jogintézmények első csoportjába olyan külön nem nevesített tanúvédelmi eszközök tartoznak, mint az írásbeli tanúvallomás lehetősége, tanúvédelmi eszközök a felismerésre bemutatással kapcsolatban, a szembesítés mellőzése tanúvédelmi okokból, az előzetes letartóztatás elrendelése tanúvédelmi okból, a védő kizárása az eljárásból a tanúk megfélemlítése esetén, távoltartás elrendelése tanúvédelmi okból, értesítés mellőzése egyes nyomozási cselekmények esetén tanúvédelmi okból, zárt tárgyalás elrendelése az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében, a tanú zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatása, a tanú befolyásolására alkalmas kérdések tilalma, a vádlott eltávolítása a tárgyalóteremből a tanú kihallgatása idején, a katonai szolgálatot töltő tanú más szolgálati helyre történő átvétele vagy áthelyezése, a tanú érdekében eljáró ügyvéd jogintézménye, a védő jelenléti joga a tanúkihallgatásoknál az eljárás nyomozási szakaszában, a tanú adatainak zártan kezelése, a különösen védett tanú jogintézménye. Mindezeket túl léteznek rendszeti eszközök, mint a személyi védelem, a tanúk fizikai védelme, a tanúvédelmi program lehetőségei.

A szerző külön tárgyalja a tanúvédelmi eszközöket a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében, amivel maradéktalanul egyet lehet érteni. Itt megemlíthető az anyagi jogi eszközök körében számos tényállás a Büntető Törvénykönyvből, kiemelve a zaklatás büntethetőségét. A büntetőeljárás intézményei körében a szerző megemlíti a soron kívüli eljárás lehetőségét a Be. 64/A. § alapján, a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúk kihallgatására vonatkozó speciális szabályokat, a kiskorú érdekében elrendelhető zárt tárgyalást erkölcsi okokból a kiskorú védelme érdekében. A rendszeti eszközök itt szélesebb körűek, hiszen a telefontanú program, az ideiglenes megelőző és a megelőző távoltartás, valamint a gyermekvédelmi intézményrendszerrel kapcsolatos rendelkezések is megemlíthetőek.

A hatályos jogszabályaink széles körű elemzése után egyet kell értenünk a szerzővel, hogy a tanúvédelem jogi feltételei hazánkban már adóttak, a tanúvédelem eszköztárának széles választéka áll az eljáró hatóságok rendelkezésére. Bár egyes tanácskozásokon rendre felmerülnek oly vélemények, hogy az intézményrendszer nem megfelelő, valójában felesleges lenne azok bővítésén gondolkodni, sokkal inkább azok tudatos alkalmazása lenne a kívánatos. Nem elegendő az európai normáknak is messzemenően megfelelő szabályozás, ha az a gyakorlatban nem működik hatékonyan. A szerző meglátása szerint a hazai jogalkalmazás túlságosan is mereven ragaszkodik a rögzült gyakorlathoz, és ez a fő oka annak, hogy az érdemi változásokat nehezen lehet elérni. Ezt igazolja azzal, hogy a hatályos Be. kodifikációja során is sikeres ellenállás volt a megvalósítani kívánt ügyféli-moddal szemben,

amelynek eredményeként a tárgyalási modell jelentőségét sajnálatos módon nem sikerült növelni a korábbiakhoz képest. A mindennapok gyakorlatában is figyelemmel kell lenni arra, hogy nem csupán egy-egy jogintézmény bevezetésén múlik annak alkalmazhatósága, hanem az egész igazságszolgáltatási rendszer, a társadalmi struktúrák, és a politikai irányelvek változása is kívánatos ahhoz. A mindennapokban nem a költséges személyi védelem, vagy a védelmi program jelenti a legfőbb gondot, hanem az „egyszerű” tanúk biztonságérzetét növelő és a tanúzási hajlandóságot előmozdító intézkedések megtétele, amelynek hatékonyságával kapcsolatban már reális kétségek merülhetnek fel.

Vannak olyan területei is a tanúvédelemnek, amelyek látszólag kívül esnek a jogtudomány területén, mégis sokat lendíthetnek a tanú biztonságérzetén és tanúskodási hajlandóságán. A bírósági épületek kialakítása túlnyomó többségben történelmi adottság, és nem adott annak a feltétele, hogy a tanú ne egy bírósági folyosón várakozzon a terhelttel, vagy annak hozzátartozóival. Néhány új bírósági épületnél, – így például a Debreceni Ítéltábla új épületét említhetjük meg – már ez a feltétel is adott, és bízhatunk benne, hogy a Debreceni Járásbíróság új épületének megtervezésekor is figyelemmel voltak erre a szempontra. A bíróságok biztonságáért felelős személyzet megfelelő képzése, kialakítása megfelelő költségvetés mellett bármely bíróságon képes lehet megelőzni a tanúkkal szembeni bíróságon belüli atrocitásokat.

A szerző nem vitatható álláspontja szerint hazai jogalkotásunk lemaradása kizárólag a családon belül elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben mutatható ki.

A büntető igazságszolgáltatásnak ezen a téren is a legvégső eszköznek kellene lennie, amelyet egyéb, a családon belül elkövetett bűncselekmények tanúit valóban megóvni képes más védelmi és segítő eszközökkel, közigazgatási és szociális intézkedésekkel szükséges kombinálni. A családon belüli erőszakos cselekmények áldozatainak gyors jogi, pénzügyi, szociális vagy biztonságukat érintő segítségnyújtásra van szükségük. Ehhez elengedhetetlen a büntető hatóságoknak más szakmai szervezetekkel történő széles körű és összehangolt együttműködése. Szükséges megjegyezni, hogy a kihallgatások megfelelő módjának kialakítására vonatkozóan komoly kezdeményezések történtek a magyar rendőri szervek körében, például külön kihallgató szobák kerültek kialakításra a családon belüli erőszakot elszenvedett sértett-tanúk részére. A bíróságokon is hasonló lépések történtek a tizenégy éven aluli tanúk kihallgatására alkalmas helyiségek terén. A családon belüli erőszak áldozatainak hatékony védelemre van szüksége, de a szerző mégis kénytelen elismerni ambivalens érzéseit. A hatóságoknak igen körültekintően kell eljárniuk, hiszen számos visszaélésre adhat alkalmat, ha nem megfelelő módon, a tények nem kellő alapossággal történő feltárása mellett kerül sor például a távoltartás elrende-

lésére rendőri intézkedésként. A megfelelő döntés meghozatalához ugyanis szükséges lehet az előzmények megfelelő feltárása, esetleges adatszerzés végzése a lakókörnyezetben. A releváns információk hiányában aligha kerülhet sor megalapozottan az intézkedés elrendelésére. Nem vitatom a szerző azon végkövetkeztetését sem, hogy a családon belüli erőszak esetében a garanciális elemekből minél kevesebbet lehet feláldozni a gyors beavatkozás érdekében. Az is tény azonban, hogy a megfelelő, gyors és hatékony beavatkozás adott esetben életet, sorsokat menthet meg.

A szerző azon felvetése is figyelmet érdemel, amely a tanúnak vallomásmegtagadási jogot biztosítana arra

az esetre, ha „vallomásával magát életveszélynek tenné ki, vagy személyes szabadságát kockáztatná”. Ez a szabály már következetesen megjelenik a német Alkotmánybíróság több határozatában, de a hazai megjelenésével még nem találkozhattunk. A szerzővel szemben mégis aggályaim lennének, ha ez a szabály tételes jogunkban megjelenne. Ezzel ugyanis azt ismerné el az állam, hogy egyes tanúkat képtelen megvédeni.

Fontos jellemzője a monográfiának, hogy kiemeli a praktikum szempontjából felmerülő legfontosabb kérdéseket is. A tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban című hiánypótló kötet így méltán számíthat a tudományos irodalom mellett a gyakorlati kérdésekre választ keresők érdeklődésére is. ■

BTK. FORDÍTÓKULCS Oda-Vissza

SZERKESZTŐK: Czine Ágnes, Fiedler Laura

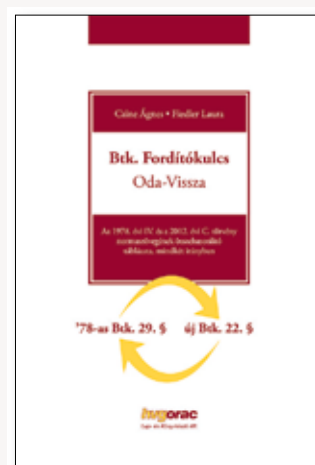
Ez a kiadvány a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény ('78-as Btk.) és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (új Btk.) összehasonlítását tűzi ki céljául, annak érdekében, hogy az Olvasó számára könnyebbé tegye az új Btk. rendelkezéseinek megismerését és az alkalmazásukra történő felkészülést.

A könyv első felében az összehasonlítás megkönnyítése érdekében a bal oldali hasáb az új Btk. szövegét tartalmazza annak eredeti sorrendjében, a jobb oldali hasábjában pedig a '78-as Btk. rendelkezései találhatók az új Btk. szabályainak megfelelő rendben. Így az Olvasónak nem kell keresnie, hogy az új Btk. egyik szabályának a '78-as Btk. melyik rendelkezése felel meg. A könyv második felében található feldolgozás pedig a '78-as Btk. eredeti törvényi sorrendjét követi és ahhoz rendeli az új Btk. szabályait.

Az összehasonlítás nem csak az egyes szakaszok párosításával, **hanem minden esetben a bekezdések szintjén**, az egymásnak megfeleltethető bekezdések (sőt, adott esetben az egyes bekezdéseken belüli alpontok) egymás mellé rendezésével történik. Az új Btk. azon rendelkezései, melyek a korábbi kódexhez képest újdonságként jelennek meg, az összehasonlítás mindkét irányában **külön jelölést** kaptak, egyértelműen felhívva a figyelmet a '78-as Btk.-ban nem szereplő új szabályokra. A kiadvány így könnyen kezelhetően, áttekinthetően és felhasználóbarát módon segít a két kódex összevetésében, legyen az Olvasó célja akár az egyezőségek, akár az újdonságok megismerése.

A Fordítókulcs különös jelentőségét azok az esetek adják majd, amikor a bűncselekményt a '78-as Btk. hatálya alatt követték el, de a bíróság 2013. július 1-je után bírálja el, és az új Btk. enyhébb szabályt tartalmaz, tehát az utóbbi törvénykönyvet kell alkalmaznia.

A kézirat lezárásának dátuma 2013. szeptember 1-je, így a kiadvány az új Btk.-nak mind a kihirdetés és a hatálybalépés között elfogadott, mind a 2013. augusztus 1-jén hatályba lépett módosításait tartalmazó szövegváltozatát tartalmazza!

Ára: 6990 Ft